

Asim Mujkić

**PERSPEKTIVE POLITIČKOG RAZVOJA
BOSNE I HERCEGOVINE**

**PERSPECTIVES OF POLITICAL DEVELOPMENT
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA¹**

Sažetak

Tekst je prikaz knjige Mirka Pejanovića „The Political Development of Bosnia and Herzegovina in the Post-Dayton Period“ (Sarajevo: Šahinpašić, 2007), koja se bavi perspektivama političkog razvoja Bosne i Hercegovine.

Summary

This text is a review of the book by Mirko Pejanović, The Political Development of Bosnia and Herzegovina in the Post-Dayton Period (Sarajevo: Šahinpašić, 2007), that deals with perspectives of political development of Bosnia and Herzegovina.

Knjiga profesora Mirka Pejanovića *The Political Development of Bosnia and Herzegovina in the Post-Dayton Period* rezultat je višegodišnjih analiza disfunkcionalnosti etnički utemeljenog dejtonskog političkog aranžmana, ali s druge strane predstavlja i kontinuitet javnog angažmana jednog intelektualca zabrinutog za gotovo besperspektivno stanje u kojem se njegova politička zajednica već

---

¹ Mirko Pejanović, *The Political Development of Bosnia and Herzegovina in the Post-Dayton Period*, Sarajevo, Šahinpašić, 2007.

dvije decenije nalazi. Pejanovićev tekst ne iscrpljuje se samo u analitičkom pristupu problematici. On ne samo da kritički propituje same temelje takozvane dejtonske Bosne nego i nudi konkretne, naučno utemeljene korake, koji se moraju poduzeti u procesu rekonstrukcije ove zemlje i njenog primicanja Evropskoj uniji, osobito u poglavlju 6 naslovljenom kao „Ideas for change of the political system of BiH“.

Po mom sudu temeljni uvid koji se provlači kroz tekst knjige mogao bi se sažeti u sljedećem navodu: naime da politički razvitak BiH „pretpostavlja promjenu koncepta političke reprezentacije. Sa dominantno etničkog valja preći na političko-interesni oblik predstavljanja građana. Tada će otpasti formula“, zaključuje Pejanović, „jedna partija – jedan narod – jedan vođa. Nakon te promjene neće biti moguće neslogu stranaka prenijeti na neslogu naroda kao cijelog etnosa“, nakon toga neće biti moguć jedan cijeli višedecenijski sistem „sistematskog stvaranja straha od druge nacije“ (50) kao poluge mehanizma vladavine koji etničke elite uporno drži na vlasti. Drugim riječima, sve dok je političko-interesni oblik predstavljanja građana *etnički* bit će moguće da optužba koju tužilaštvo diže protiv korumpiranog političara bude tumačena samo kao flagrantni atak na vitalne nacionalne interese, a ne kao bezočno kriminalno djelo. S Dejtonom ili bez njega, BiH je, kako primjećuje Pejanović „talac neuspješnog političkog pluralizma zasnovanog na *etnodemokratiji*. Zato se u poglavlju „Ethnic or Political Pluralism?“ s autorom možemo s pravom upitati postoji li uopće način na koji se ‘etnički pluralizam’ može dovesti u vezu s demokratijom? „Ova demokratija se“, zaključuje Pejanović, „javlja u vidu paralelizama u vlasti, etničkog zaokruživanja teritorija i jednonacionalne strukture javne uprave na opštinskom, kantonalnom i entitetskom nivou“ (63). Ona je slijepa ulica koja namjesto da demokratizira društvo u svim njegovim segmentima ona ga etnicizira, u našem slučaju množi sa tri dajući lažnu sliku društvenog pluralizma, premda je riječ o partijskom centralizmu i jednoulju, ovaj put zasnovanom na etničkoj a ne komunističkoj ideologiji, koji podaništvo svojih građana određuje krvno, organski, a ne politički, na osnovi slučajne činjenice njegova rođenja. Politički pluralizam, primjećuje Pejanović, zamijenjen je etničkim pluralizmom. Kakva se politička zajednica

može osnovati na nekoj izvanpolitičkoj predodređenosti? Nikakva, upravo onakva kakvu je mi imamo – kao ne-država u kojoj su demokratski izbori ništa više do pukog popisa stanovništva koji podrazumijeva samo jednu jedinu kategoriju – etničko-vjersku pripadnost. Tome nasuprot, upozorava Pejanović, „politički interesi moraju se izvoditi iz volje građana i njihovih ekonomskih i socijalnih interesa, a ne iz pripadnosti nacionalnom kolektivitetu“, zato, nastavlja Pejanović, „etničke partije po svom biću vode etničkim podjelama i teritorijalizaciji vlasti. One ne mogu osigurati proces integracije bh. društva i povratak izbjeglica“ (102). Ovaj uvid je vrlo značajan danas kada se u javni diskurs uvlače koncepcije preuređenja bosanskohercegovačke političke zajednice na principima teritorijalnog konsocijacionizma i etno-teritorijalnog federalizma.

Nakon sedamnaestogodišnjeg života u nacionalističkim okvirima moramo zajedno s Pejanovićem izvući gorki zaključak: **PRI-PADNIŠTVO ETNIČKOJ GRUPI NE MOŽE BITI POLITIČKO-INTERESNA OPCIJA**. U BiH upravo se radi o tome da se, kako primjećuje Pejanović, „politička pripadnost javlja istovremeno i kao nacionalna pripadnost. Građanski identitet reduciran je isključivo na nacionalni. Osnova političke reprezentacije nije građanin već nacija i nacionalni identitet, dakle kolektivitet. Jednopartijski model ispoljavanja interesa radničke klase etničke stranke su 1990. godine zamijenile ispoljavanjem kolektivnih interesa nacije, a nacija je kao apstraktni entitet u stvari samo ono što oni – nacionalna elita – kažu da jest. U ovim modelima“, precizno utvrđuje Pejanović, „dolazi do instrumentalizacije moći dobijene na izborima tako što interesi političke elite postaju interesi nacije“ (116). Politička izgradnja koja počiva na politizaciji onog nepolitičkog, a koja se temelji na djelovanju etničkih partija, odvija se u terminima „etničke homogenizacije, etničke teritorijalizacije i stvaranju paralelnih institucija u državnoj strukturi, što sve ukupno stvara neracionalnu i uspješnu državu BiH“ (106). Uza sve to, ključni mehanizam za vladavinu etnonacionalizma predstavlja „strah i nepovjerenje prema drugom narodu inicirani od političkih elita triju etničkih partija, koja je dovela do fragmentacije građanske strukture izbornog tijela u BiH na tri izborna tijela i na tri zasebna javna mnijenja“ (115). Otuda, zna to dobro Pejanović,

a ne želi znati većina pregovarača o ustavnim promjenama danas u Sarajevu, „dogradnja Dejtonskog mirovnog sporazuma treba da ukloni dominantno etničko strukturiranje bh. države i uspostavi strukturu na temeljima građanskog društva“ (169).

Naravno, ova politička analiza bila bi ograničena u svom dometu da nije smještena u sasvim određeni historijski kontekst koji se sabire oko kontinuiteta bh. državnosti, osobito onog savremenog koji datira od 1943. godine. I tu se Pejanović pokazuje kao odličan analitičar. On iz političko-filozofskog ugla razumijeva društveno biće Bosne i Hercegovine kao dvojako određeno. On kaže: „BiH je na ravni civilizacijskih dostignuća ... određena dvostruko. Istovremeno je i država svojih slobodnih građana i država ravnopravnih naroda koji u njoj žive“ (248). Kao politolog, uporište za takvo razumijevanje nalazi u tumačenju najviših političkih akata koji su artikulirali politički identitet BiH od prvog i drugog zasjedanja ZAVNOBIH-a do Dejtonskog sporazuma. Da je BiH istovremeno i država svojih građana ali i država ravnopravnih naroda koji u njoj žive, Pejanović nalazi potvrdu u svakom od ovih najvažniji političkih dokumenata – temelja bosanskohercegovačkog političkog subjektiviteta.

Magna carta, ili bolje reći u množini *Magna cartae*, ovakvog razumijevanja BiH ima svoje prvo utemeljenje u dva dokumenta od historijskog značaja – Rezoluciji I zasjedanja ZAVNOBiH-a, kojom se „promovira politička ravnopravnost naroda“ (249), te Deklaraciji o pravima građana s II zasjedanja ZAVNOBiH-a. Upravo na podlozi ovakvog dvojakog određenja bosanskohercegovačke političke zajednice, a imajući u vidu poluvjekovno političko iskustvo, i upravo u cilju saznavanja kuda treba da idemo, treba podvući nekoliko momenata. Naime, sa izuzetkom perioda rigidnog totalitarizma neposredno nakon rata, političko samorazumijevanje BiH sve do današnjeg dana fokusiralo se gotovo isključivo oko ideje ravnopravnosti naroda, a ne oko ideje političke jednakosti građana. Iskazano terminima savremene političke filozofije, može se zaključiti da su principi na kojima je počivala bh. politička zajednica uvijek počivali na principima etničke jednakosti, jednakosti kolektiviteta, a ne na principima etičke jednakosti, jednakosti individualnih građana. Premda su sva ustavna određenja BiH od 1946. do 1995.

referirala na ovu dvostrukost građana i naroda u autoritarnim društvenim praksama socijalizma i etnonacionalizma, politička jednakost građanina nije bila ništa više do praznog pojma. Marginalizacija kategorije građanskog te usredotočenost na modele koncepcije političke ravnopravnosti etničkih kolektiva – počevši od famoznog etničkog ključa koji su inaugurirale vlasti socijalističke Bosne, učinila je diskriminatorne prakse prema građaninu samorazumljivim, štaviše reducirale su samu mogućnost političkog djelovanja i artikulacije na etničku determinantu. U zemlji u kojoj je ionako vladao represivni jednopartijski sistem to vrlo usko polje političkog djelovanja građanina u Bosni je dodatno bilo suženo etničkim filterom koji je zamišljen da osigura političku ravnopravnost ne individua – građana, već kolektiva, odnosno naroda, ustvari etničkih grupa.

Socijalistička određenja Bosne i Hercegovine kao zajednice ravnopravnih naroda tako su zasigurno ne htijući stvorila preduvjete za politizaciju etničkih grupa. Politička podobnost i čak podsticanje etničke različitosti sada kao jedinog načina političkog djelovanja uopće učinila je da se s padom socijalističkog samoupravnog sistema političko organiziranje shvati gotovo isključivo kao etničko-političko organiziranje. Pejanović je zasigurno u pravu kada u političkom smislu Bosnu određuje dvojako, međutim isto tako historija Bosne i Hercegovine u posljednjih pedeset godina pokazuje šta se dešava kada ta dva određenja ne tretiramo jednako nego jedan izdvajamo kao vladajući princip – ravnopravnost kolektiviteta, a drugi marginaliziramo – jednakost individualnih građana. Potpuna politička irelevancija građanskog u političkoj praksi socijalističke Bosne učinila je prijelaz sa socijalizma u nacionalizam sasvim normalnim. Oba sistema su totalitarna jer nijedan ni drugi nikakvog značaja ne pridaju slobodnom građaninu već uvijek samo nekom kolektivu. Gubljenje jakog autoritarnog političkog okvira kakav je bio jugoslavenski i socijalistički s kraja osamdesetih rezultiralo je 1990. godine potrebom za političkim utvrđivanjem etničke različitosti, ovaj put u atmosferi straha i neizvjesnosti. Narodi su trebali biti učvršćeni, samostojni u svojoj različitosti, ukratko trebali su postati neovisnim političkim subjektima da bi i dalje mogli biti ravnopravni. Za postizanje punog političkog subjektiviteta ostao

je još samo jedan korak – teritorijalno zaokruženje. Povlašćivanje koncepcije ravnopravnosti naroda, političko prakticanje tih razlika, tako je na prvi mig krize poprimilo logičan slijed – za sve nas izuzetno tragičan – rezultirajući u ratnoj uspostavi teritorijalnih cjelina, etničkih entiteta.

Izvorno shvaćeni zaključci prvog i drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a, u kojim Pejanović vidi dvostruko samorazumijevanje Bosne i Hercegovine kao države jednakih građana i ravnopravnih naroda, nakon pedesetogodišnje prakse izrodili su se u sljedeće: koncepcija političke ravnopravnosti naroda ili koncepcija etničke jednakosti koja je bila povlašćena u odnosu na koncepciju jednakosti građana nije mogla garantirati političku ravnopravnost građana, odnosno etičku jednakost svakog bosanskohercegovačkog građanina u njegovom ili njenom dostojanstvu i slobodi. Zato je Bosna i Hercegovina i u svojoj socijalističkoj i u svojoj etnonacionalističkoj formi bila neslobodno društvo koje je uvijek davalo političku vlast kolektivu odnosno političkim elitama koje vode kolektiv nad građaninom pojedincem. U tome je uzrok svih naših disfunkcionalnosti, kako onih bivših tako i onih današnjih, koje Pejanović odlično detektira. Poziv na izvorno dvostruko određenje na kojem insistira Pejanović u svjetlu ustavnih reformi i predstojećih integrativnih procesa u porodicu slobodnih evropskih naroda za nas, kako to sugerira Pejanović, znači ponovo se vratiti državnom kontinuitetu Bosne koji je dvostruko određen, ali ovaj put ne favorizirajući jedno određenje nad drugim, kako predlaže Pejanović. Potrebno je u tom smislu, kako insistira Pejanović, RACIONALNO odrediti šta uistinu predstavlja vitalni nacionalni interes bh. naroda, to ustavno zaštititi, i na taj način ga ograničiti, a ogromno polje političkog time osloboditi od etničke osnove političkog organiziranja, osloboditi ga za slobodnog građanina i njegovo političko interesno organiziranje. Oni koji se opiru građanskom poretku i pravnoj državi pritom neće imati nikakvog valjanog argumenta za prigovor jer kako mogu zaključivati o nečemu što u Bosni nikada nije bilo, a u Bosni nikada do sada nije bilo prave slobode.